

El darrer film d'Steven Spielberg *Munich*, el terrorisme en clau de tesi

Antoni M. Thomas

S'ha presentat com si fos el cim de la valentia en encarar el problema de la guerra bruta contra el terrorisme palestí. S'ha presentat, també, com un model d'equanimitat i d'equilibri a l'hora d'exposar les raons o justificacions d'uns i altres, d'israelians i de palestins, en el sempre candent, sempre sagnant problema de Palestina, o qüestió irresolta d'Orient Mitjà. S'ha presentat com un film antijueu. S'ha presentat, a la fi, com el film més sòlid, més madur, del director-mite Steven Spielberg. I tanmateix, poc de tot això és *Munich* (2005), la seva darrera i espectacular producció.

Reconstruir els anys 70

Espectacular, primer, per la llarga durada, poc menys de tres hores, recurs que és avui malauradament comú a tantes produccions (sense anar més lluny, la celebrada *Brokeback Mountain*, d'Ang Lee), i que en aquest cas, com en el citat, deixa palesa una llampant manca de condensació narrativa. No es necessita tant de temps, si no es vol pecar de plomós, per a donar una cabdal visió d'un fet, un problema, quan la voluntat no és tant la d'aprofundir en la història que es conta, com la d'acumular les múltiples variants que implica, sobretot si serveixen per a mantenir-se en el pla, sempre còmode si se sap fer, de la intriga i de l'acció violenta.

D'entrada el film, és una reconstrucció astoradora dels estils anys 70, tant en interiors com en exteriors. Res ha escapat en aquest sentit a la posada en escena, res hi ha que no permeti submergir-nos en ambients d'un realisme minucios, que es converteix en brillant quan es tracta de muntar les accions trepidants o quan s'ha de mostrar la resolució dels successius crims que puntegen el film i que va des de la commoció a la fredor extrema (com és el cas de la seqüència sobre l'assassinat de la mercenària holandesa, resolta amb una magistral exactitud narrativa i amb absència de concessions emotives).

Entre l'acció i la reflexió

Cert, Spielberg és un mestre del cinema de bona factura, de qualitat formal. Qui ho dubta? A més, disposa dels millors equips tècnics i artístics. Però és també, a la vista d'aquest film, un mestre en l'art d'emascarar la seva pròpia intenció de dignificar l'acció criminal d'un Estat pel qual clarament es decanta, és a dir, l'Estat israelià, malgrat envolti el seu partidisme (d'altra banda comprensible, donada la seva ascendència jueva), d'una boira de neutralitat aparent, d'equanimitat expositiva, fins i tot de raons i argumentacions en contra, i en el qual els altres, o sigui, els que han de ser ajusticiats, tinguin també l'oportunitat de dir la seva, tot i que pràcticament només disposin d'una única ocasió, no més.

Però anem per parts. Mestre de Cinema, ben cert que ho és l'Spielberg aquest, el geni de les produccions comercials i el geni dels fracassos comercials també, entre els quals, aventuro, s'hi trobarà *Munich*, per la seva excessiva vessant discursiva.

Un cop més el mag exhibeix al llarg de tan inacabable obra, una segura direcció que li permet moure el relat entre l'acció trepidant pròpia dels films d'acció i la calma aparentment reflexiva, en dosis calculades, de manera que quan l'interès decau, i decau una i altra vegada, es vegi estimulat, una i altra vegada també, pel corresponent episodi d'intriga policíaca amb l'aportació, gairebé nova, certament, que en cada cas s'ofereix una resolució autònoma, de manera que cada un dels episodis d'acció poden ser vistos com a peces completes i tancades, amb el seu corresponent desenllaç. *Chapeau!* per aquesta banda.

Unitats narratives

És cert. Cada un dels atemptats criminals que Spielberg relata en el film formen unitats narratives,

amb plantejament (la recerca de la futura víctima), desenvolupament (preparació de l'atemptat) i desenllaç, (realització de l'atemptat), fins formar alguna cosa semblant a successius mig metratges d'impecable resolució, petites obres mestres de violència i d'intriga, fins i tot de suspens, que tenen valor en si mateixes, si es poguessin separar de la resta discursiva. L'herència del mestre Alfred Hitchcock planeja per sobre aquestes seqüències.

Arribats a aquest punt no sé si cal explicar, perquè és més que sabut, que *Munich* narra l'atemptat terrorista que l'organització palestina Setembre Negre va perpetrar l'any 1972 durant els Jocs Olímpics de Munic, segrestant un grup d'atletes israelians. La matança subsegüent, activada per la intervenció de la policia alemanya, (que va posar un parany als terroristes a l'aeroport on s'havia pactat l'acord de fuga), provocà la decisió de l'Estat d'Israel de liquidar, un a un i allà on es trobessin, els inductors del segrest. Spielberg arranca amb inusitada força per aquí, pels tensos minuts del segrest a la Vila Olímpica muniquesa. En canvi, la matança de poques hores després la inclourà bastant més endavant, en muntatge paral·lel, intercalada dins d'una continguda escena de caràcter sexual, que forma un estrany simbolisme entre mort i vida, conjugal, és clar.

Terrorisme d'Estat

Governant Golda Meir, la dama de ferro anterior a la dama de ferro britànica, el Mossad, els serveis secrets israelians, va emprendre aquesta guerra bruta que com tots sabem tindria després notables seguidors aquí i allà i a l'hora de tractar d'acabar amb altres terrorismes. *Munich*, per tant, recupera els terribles fets històrics i sense tebiesa s'hi endinsa, per a centrarse en l'operació de caça i liquidació dels terroristes inductors.

I així com Spielberg no té inconvenient en mostrar l'escena en la qual Golda Meir mateixa dona llum verda a l'operació de terrorisme d'Estat, (la qual cosa no deixa de ser una admirable gosadia, com si aquí li poséssim a la fi rostre al nostre senyor X dels GAL), tampoc en té, d'inconvenient, en donar per sabut i fora d'explicació, que cada un dels inductors liquidats formaven part efectiva de la trama, obviant la possibilitat de l'error i escamotejant a l'espectador les possibles dades que els assenyalaven com a terroristes o com a cervells de l'atemptat que calia venjar. D'aquesta manera i de passada, a cada una de les víctimes Spielberg les converteix en simples objectes de l'acció que desenvoluparan els encarregats de matar-les. Subtilment, Spielberg, dona per sabut que, en efecte, el Mossad no es va "equivocar", va encertar en cada cas, els morts mereixen morir, i nosaltres ens quedem astorats de l'eficàcia, certesa i punteria del "gloriós" Mossad.

Una balança en desequilibri

Emperò, mereixien morir els que el Mossad mata? Ah! Aquí radica el nucli del film, aquí l'aire de pesant tesi que l'hi ha donat Spielberg, d'aquí sorgeix la suposada polèmica que envoltaria la pel·lícula, d'aquí s'ha bestret tota la intel·ligent operació publicitària que tracta que passi desapercibuda la insofrible llargària del film, a la vegada que vol convertir-lo en quelcom transcendent i excepcional en les seves reflexions sobre el terrorisme. Aquí, en resum, radica el desequilibri en les explicacions, en les justificacions, en les exaltacions, en les raons d'uns i altres, dels terroristes sense Estat, i dels terroristes d'Estat.

I així, mentre que els terroristes palestins de fet només gaudeixen d'una escena directe per explicar-se i explicar les raons que els porten a accions terroristes, els terroristes del Mossad gaudeixen d'una i altra i altra oportunitat escènica per a relatar davant l'especta-

dor i com qui no vol la cosa, la seva causa, justa o injusta, que es remunta, com era d'esperar, a l'Holocaust, per no anar més lluny, que també s'hi va.

El palestí conclourà, (en una única i insòlita escena amb el seu proper executor del que no sap que és

agent del Mossad), que els seus lluiten per aconseguir la pàtria que els israelians els han robat. Pàtria com a raó i com a objectiu. Pàtria com a justificació. Pàtria com a explicació. Només la paraula pàtria, despullada de les connotacions humanes col·lectives que la fan dret dels desposseïts.

En canvi, veurem l'agent del Mossad, (el dit Avner en el film), el cap de l'escamot liquidador, com escolta i exposa, també ell, des de raons d'Estat fins a raons històriques, des dels records de patiments col·lectius soferts a mans del nazisme, fins a drets de possessió de la terra en la qual viuen els seus, en un desplegament d'explicacions i justificacions que no s'atura aquí, no acaba en els grans conceptes, sinó que s'endinsa també fins al coret de l'espectador mostrant-li com un assassí pot ablanir-se fins a les llàgrimes just després de matar i en rebre la notícia que a la fi ha estat pare. El mosaic és ample, és ric, és sensible i fins i tot sensible en aquest cas, quan Spielberg acaramulla escenes a un dels plats de la balança que ell mateix diu haver usat per a construir tal film. En canvi, el mosaic senzillament no existeix a l'altre plat, només hi ha la breu reivindicació d'una pàtria en abstracte.

Construir la tesi

És clar, se'm pot dir que no és cert. I adduir una i altra escena del film en què les que han estat marcades com a víctimes, minuts abans de morir a mans de l'escamot israelià, mostren la seva humana quotidianitat: l'ancià venent exemplars de *Sheherezade* al carrer, el pare assegut a l'escriptori, parlant amb la filla a punt d'anar a l'escola; el palestí compartint un cigarret i conversant amb el seu assassí, de balcó a balcó a l'hotel on s'allotgen, de banalitats o de la fogositat sexual que mostra una parella veïna, etc, etc. Però al meu entendre, aquestes i altres escenes són pretextes il·lustratius per arrodonir la història, per a fer-la una bona història, per a no convertir les víctimes en simples figures del tret al blanc, en simples dianes, com no podia ser d'altra manera, és clar, parlant d'Spielberg i del seu equip d'especialistes en l'art de fabricar Cinema de gran qualitat formal. A més, té un guionista, Anthony Kushner, que vesteix el protagonista (un esplèndid Eric Bana) d'un drama interior, d'un creixent estrès psicològic que l'humanitza i l'endinsa en la lluita entre la pròpia consciència i la necessitat de dur a terme la missió assassina. Un conflicte íntim que s'exposa a la consideració de l'espectador i que enllaça directament amb la reflexió que s'estableix, passa a passa, sobre la inutilitat de la violència.

Perquè, com no podia ser d'altra manera, la violència, despietada i sagnant, és omnipresent i defineix bona part de l'obra. Té un tractament formal brillant, quasi documentalista i condueix a l'espectador a horroritzar-se davant la irracionalitat que suposa. És aquesta, a mi em sembla, la reflexió més vàlida i més honesta que proposa Spielberg, la que marca els aspectes més vàlids del film. La resta, a mi em sembla que és alguna cosa semblant a una tesi en imatges, a la qual s'hi han escamotejat alguns dels principals arguments. ■